

OLÁH EMŐD
Hajdúböszörmény

Az óvoda és az iskola kapcsolata Bardócz Pál vezérkönyvében

Bardócz Pál 1928-ban már nyugállományú szakfelügyelő, főigazgató. Iskolai és óvodai tárgykörökben publikált cikkeket, szakkönyveket. Képek a kisednevelés köréből című munkája 1915-ben jelent meg. Ő indította meg a Kisednevelők könyvtárát is.

Fő műve „A magyar kisednevelés vezérkönyve” című kötete (Budapest Székesfőváros házi-nyomdája, 1928.), melynek több fejezetét szerzőtársakkal írta – állította össze –, és az egész kötetet szerkesztette. E munka vezérfonal az óvónők számára, felölelte az óvodai nevelés teljes körét, és az óvodáknak nyújtott segítség mellett egységes anyaggal kívánta szolgálni az óvodáskorú gyermekek nevelését.

A kötet „A” pont alatti, Általános részének 2. fejezete „A kisednevelési intézetek (óvodák; O.K. megjegyzése) feladata” alcímet viseli. Ebben Bardócz Pál az alábbiakkal indítja mondanóját: „... a kisednevelési intézet (óvoda) feladata az, hogy tudatosan úgy rendezze a gyermek életét, ahogyan annak a fejlődése érdekében a legjobb”, majd így folytatja: „eljárásunak ... alkalmazkodnia kell a gyermeki fejlődés természetes rendjéhez”. (15. o.)

Úgy gondolom, ma is elfogadható Bardócz ezen elve. A gyermek életkori sajátosságaihoz való alkalmazkodás korszerű felfogást tükröz.

Az óvoda-iskola kapcsolatáról így indítja véleményét a szerző: „... kétségtelen, hogy a kisednevelés elősegítője a további nevelésnek, tehát a kisednevelési intézet (óvoda) előkészítője az utána következő intézménynek, az iskolának.” (15. o.)

A továbbiakban kifejti, hogy egyesek véleménye szerint az óvodának az iskola feladataira való tekintettel kell foglalkoznia a gyermekekkel, így pl. szorgalmazták, hogy az elemi iskola anyagának egy részét már az óvodában el kell végezni, illetve meg kell kezdeni.

Bardócz ezzel – az óvodai munka jelentőségét nem ismerő – véleménnyel nem ért egyet, és kategorikusan így nyilatkozik: „A tanítás ideje az elemi iskolában kezdődik, a kisednevelés a gyermek fejlődésének veszélyeztetése nélkül nem kezdheti meg a rendszeres tanítást. Ismeretszerzés azonban folyik itt is, aminthogy folyik a még kisebb gyermekekben, de teljesen alkalmilag, az óvodában némileg rendezettebben, de nem tanulás, hanem *játszás*, észrevétlenül tevékenység alakjában.” (15–16. o.)

A szerző világosan látja, hogy a gyermek fő tevékenysége a játék, és ismereteit is a játékban, illetve játékos módszerek útján szerzi. Véleménye összecseng az 1989-es Óvodai Program megállapításával, miszerint: „A játék az óvodáskorú gyermek *alapvető tevékenysége*.” (ÖNP 76. o.)

Leszögezi, hogy az óvoda speciális nevelése ellenére előkészíti a gyermeket az iskolára, de nem tanulóként, hanem *kisgyermekként* foglalkozva teszi ezt. „Ez a nevelés igenis megkönnyíti az iskola munkáját, de nem akkor, ha elvágzi előre az elemi iskolai munka egy részét, hanem egyedül akkor, ha jól teljesíti a maga feladatát.” (16. o.) Majd így folytatja: „Az 1868. évi XXXVIII. tc. által az elemi népiskolák feladatául megjelölt tanításnak a kisednevelés körében helye nincs.” Okfejtése világos, bizonyítja a 3–6 éves ismeretét.

Bardócz Pál azzal fejezi be eszmefuttatását az óvoda-iskola kapcsolatáról, az iskolaelőkészítés természetes módjairól, hogy visszanyúl a családi neveléshez. Miközben megállapítja, hogy az óvodai nevelésnek alkalmazkodnia kell a gyermek életteréhez, ezáltal kell iskolaelőkészítést végezni, támaszkodni kell a családi nevelésben elért eredményekre is.

A Vezérkönyv 20. fejezetének címe: *A kisednevelés és az iskola kapcsolata*. Szerzője Angyal Malvin. A szerző az óvodai nevelést a gyermeki nevelés folyamatának egyik láncszemeként fogja fel. Így vezeti be dolgozatát: „Példát adó, mintaszzerű kísérletezés volt az, amikor a kisednevelésben (óvodákban) való foglalkozás és óvónőképzés volt néhány éven át a tanítóképzés alapja”. Kifejti, hogy külföldön, sok helyen „... még az óvodánál is mélyebbre szántanak, s a bölcsődék látogatását is programba veszik”. (66. o.) – 1928!!! –

Kézenfekvő az új Programra hivatkozni: A 276–277. oldalon a főcím: Az óvoda és a bölcsőde, az alcímek pedig: 1. Az együttműködés alapelvei, 2. Az együttműködés tartalma. A szerző Bardóczhoz hasonlóan a gyermek nevelésének folyamatában foglalkozik az óvodai neveléssel, így bőven foglalkozik az óvoda-iskola kapcsolattal.

„A gyermektanulmányi megállapítások szerint is az elemi iskola két alsó osztályát a kiseddévó közvetlen folytatásaképpen kellene venni és aszerint átszervezni.” (66. o.) Szorgalmazza és fontosnak tartja pedagógiai szempontból az óvodák és az elemi iskolák közötti kapcsolat megteremtését. Ez „... főleg az alsó osztályt nevelő tanerők feladata volna és pedig elsősorban a saját maguk jól felfogott érdekük szempontjából.” (66. o.) Megjegyzi, hogy az az elemi iskolai tanító, aki ismeri az óvodai foglalkozások lényegét, félmunkával is sokkal eredményesebben tud dolgozni 1. osztályos tanítványával.

Angyal Malvin az óvónő hivatását művészi munkának tartja – joggal. Böven értekezik az egyéni bánásmód jelentőségéről. Minden gyermek egyéniségének ismeretét elengedhetetlenül fontosnak tartja, és ennek megfelelően kell pedagógiai munkájában az óvónőnek eljárnia.

„Ha eddig kérdés volt a kiseddnevelés módszereit az elemi iskola alsó osztályaiban bevezetni, ma már ennek a kérdésnek végleges megoldásával kell az összekapcsolás létrehozásán dolgozni.” (67. o.)

Korszerű elgondolás, ugyanis főleg az alsó tagozatban szinte nincs olyan tantárgy, melyet ne lehetne játékos módon, és formában is oktatni. Tehát a játékoság, a játékos módszerek bevezetése az iskola alsó osztályaiban meggondolandó.

Az oktatás és nevelés területén a fokozatosság elvének érvényesülését fontosnak tartja.

Előbbi gondolatait folytatva így ír: „Az óvoda és iskola közötti kapcsolat célja tehát nem más, mint az átmenet megteremtése az óvoda játéki foglalkozása és az iskola komolyabb és nagyobb szellemi tevékenységet igénylő munkája között.” (67. o.) Úgy véli, hogy amíg a gyermek az óvodából az iskolába átmenet és előkészítés nélkül kerül át, mind testi épsége, mind szellemi fejlődése kárt szenved, és ennek meggátolása a társadalom közös érdeke.

A zökkenőmentes átmenetet, az óvoda iskolaelőkészítő munkájának jelentőségét nem győzi eléggé hangsúlyozni. Valamennyi érdekelt nevelő lelkiismereti kötelességének tartja. Hangsúlyozza, hogy ez a munka csak akkor lehet eredményes, ha az első osztályos tanítók az óvoda iskolaelőkészítő munkáját ismerik, és arra támaszkodva, azt értékesítve folytatják oktató-nevelő munkájukat.

Valamennyi gyermeknél „*egyéni*”, azaz *jellemlap* vezetését és az iskolához való továbbítását tartja szükségesnek. „*Egyéni lap*” tervezete az alábbi:

1. A szülő neve, foglalkozása, lakása:
2. A gyermek neve, születési éve:
3. Testi, értelmi fejlettsége:
4. Melyek főbb egyéni vonásai?:
5. Van-e valami különös tehetsége?:
6. Mivel lehet leginkább reá hatni?:
7. Melyik munkaanyagot kedveli leginkább?:
8. Tisztán beszél-e, s ha nem, milyen beszédhibákat ejt?:
9. Meddig járt óvodába?:
10. Van-e valami különös észrevétel?: (67. o.)

A továbbiakban az óvodás gyermekek számára az iskolába való átlépés megkönnyítését célzó el-
képzeléseit, speciális foglalkozásokat, a tanítók óvodlátogatásának szükségességét ecseteli.

Az írási előgyakorlatok megkönnyítését úgy gondolja, hogy pl. a rajz, az agyagmunka, valamint a
cérnaorsómunka, a szilánkforrás elősegítené.

A rajznál pl. az utolsó hónapokban az alábbiakat tartja fontosnak:

- a) vonalait rójja szép sorban, és ne össze-vissza,
- b) a papírost és írónt tartsa szabályszerűen,
- c) tanulja meg a körirányokat, le-, föl-, jobb-, balfelé, stb.
- d) gyakorolja az álló, fekvő, jobb és balfelé dülő vonalakat, és azok összekapcsolása által kisebb alakokat rajzolgasson,
- e) csuklórajzgyakorlatokat vonalzatlan papíron végezzen.” (68. o.)

Ír még az agyagmunkáról, az ötig terjedő számfogalmak szemléltetéséről stb.

„... minden igyekezetünkkel törekedjünk arra is, hogy minél szorosabb kapcsolatot teremtsünk a
kiseddévó és az élet között is.” A család-óvoda-iskola folyamat jellegét hangsúlyozza, valamint az óvodai
oktató-nevelő munka eredményének visszacsatolását a családi élethez.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy a Bardócz-féle Vezérkönyv két szerzője, így maga Bardócz Pál
szerkesztő, valamint szerzőtársa Angyal Malvin több mint 60 évvel ezelőtt rendkívül jelentős, korszerű,
mondhatni modern elveket, felfogást vallottak az óvodai nevelés egészéről. Az óvodai ismeretszerzést
csak játékos formában, illetve a játékon keresztül tartották elfogadhatónak. Az óvodát a nevelés folya-
matában láncszemként – család – (bölcsőde) – óvoda – iskola – értékelték.

Különös jelentőséget tulajdonítottak az óvoda-iskola átmenetnek, az óvoda iskolára felkészítő munkájának. Esküdt ellenségei voltak az óvodai nevelés iskolás jellegét követelőeknek. A gyermek életkori sajátosságaiból indultak ki. Szükségesnek tartották, hogy az óvoda építsen a családi nevelésben elért eredményre. Az egyes gyermekek konkrét ismeretét szorgalmazták, ezt írásban is dokumentálni kívánták, különösen az iskola számára, hogy az elemi iskolai tanítók építeni tudjanak az óvodai nevelésben elért eredményekre. Az óvodai nevelés módszereinek felhasználását javasolták az iskola első két osztályában.

TAKÁCS GÁBOR—TAKÁCS GÁBORNÉ

Budapest

Matematikai kondicionáló általános iskolásoknak

Pedagógustársaink és magunk tapasztalatai egybecsengenek:

– Ha a tanulóknak csak a számonkéréskor kell önállóan dolgozniuk, ha minden problémát a pedagógus és néhány kiemelkedő képességű tanuló dolgoz ki, ha a tanulók zöme passzív szemlélő az órákon, akkor nem várható jó eredmény.

– A legeredményesebb tanulási módszer, amikor a tanulni szándékozó egyéni munkával, tapasztalati úton, próbálkozással, korábbi ismeretei felhasználásával – újrászervezésével vagy analógia alapján igyekszik megtalálni a kitűzött probléma helyes megoldását, amelyhez a pedagógus folyamatos, személyre szóló segítséget nyújt.

– A matematika tanítását eredményesen végzők, a matematika tanulásának irányítását (tanár – tanuló kölcsönhatásban értve) hatékonyan szervezők mindennapos tapasztalata, hogy a tananyag feldolgozásának módszerei közül a jól irányított tanulói tevékenységet indokolt domináns szerephez juttatnunk.

A nevelés-oktatás hatékonyságának pozitív irányú változtatására az egy-egy tanulóra fordítható időtartam növekedése az egyik járható út, ha ezt annyira konkrétan tekintjük, hogy a tanuló egyéni sajátosságait (pszichikus tulajdonságait, előismereteit, az éppen feldolgozandó ismeretanyag vonatkozásában meglévő készség szintjét, jártasságát stb.) is figyelembe veszi a pedagógus.

Rendszeres differenciálás az általános iskolai matematikatanítás jelenlegi feltételrendszerének körülményei között csak a szaktanár, a tanító jelentős pluszmunkájának (aminek zöme a tanórán kívül történik) igénybevetelével képzelhető el. Ugyanis a differenciált foglalkozáshoz szükséges feladatokat össze kell gyűjteni, válogatni kell és megfelelő példányszámban sokszorosítani kell a tanóra-ra való felkészülés során. Másrészt gyakran a szaktanár szóbeli (tanulónkénti) segítsége jól pótolható a feladatok munkalapon (előkészített válaszhelyek, a megoldás menetét sugalló segítő kérdések) történő kitérésével. Az ilyen munkalapok elegendő számban való készítése (ugyanahhoz az ismeretanyaghoz, sőt ugyanazon feladathoz több-kevesebb segítő kérdést, útmutatást tartalmazó változatok) nagyon időigényes.

A Matematikai kondicionáló – amelyre a Művelődési Minisztérium és a Tanterv- és Tankönyvfejlesztés Országos Tanácsa 1987. évi tanterv- és tankönyvfejlesztési pályázatán második díjat kaptunk – e vonatkozásban hiánypótló. Könyvünk az általános iskolák felső tagozatos (5.–8. oszt.) tanulói számára készült, 319 oldalon több mint 1200 feladatot tartalmaz. A feladatok munkálta stílusban, megoldást irányító kérdésekkel, színes ábrákkal, képekkel, előkészített válaszhelyekkel készültek. Az alapfokú matematika tanításának azon sajátossága miatt, hogy ugyanazon témára, témárészletre évről évre (valamivel magasabb absztrakciós szinten, valamivel precízebb értelmezéssel), újra-újra visszatérünk, a könyvben található feladatokat nem évfolyamonként csoportosítottuk. Rendező elvként a témák, témárészletek szerinti csoportosítást választottuk. Az egyes csoportokba bekerült feladatok között olyanok is találhatóak, amelyek nem kizárólag csak oda kerülhettek volna. Közismert, hogy a matematikafeladatok között szép számmal vannak olyanok, amelyek több témakör anyagának feldolgozásakor is szóba kerülhetnek. A kategorikus osztályozás lehetőségének biztosítása érdekében esetleg az ilyen feladatokat mellőzhettük volna, de megítélésünk szerint súlyos hiba lett volna ilyen formai okból ezekről a feladatokról lemondani. Az alapfokú matematikatanításnak az a koncepciója, hogy az egyes témákat, témárészleteket egymással kölcsönhatásban, egymást erősítve célszerű feldolgozni, szintén az ilyen „többcélű” feladatok minél nagyobb számban való szerepeltetését indokolja. A feladatokat attól függően soroltuk be egy-egy csoportba, hogy az adott probléma tartalmára, illetve célszerű megoldásának módszerére mi a legjellemzőbb. Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy az egyes témárészletek megkülönböztetésére használt elnevezések csak a gyors tájékozódási igény kielégítését szolgálják. A rövid, tömör megfogalmazás használatának szándéka miatt nem tekinthető az ott található valamennyi feladat típusának szabatos megadásaként.